

1913. Crònica d'un any (i II)

Any del naixement de Marià Villangómez

per Fanny Tur Riera

Aquell estiu de 1913, any del naixement dels poetes Marià Villangómez, Salvador Espriu, Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Joan Teixidor, va començar amb la notícia de la propera visita de la infanta Isabel, tia d'Alfons XIII i coneguda popularment com *la Chata*. En la premsa de l'època no es parlava d'altra cosa.

Visites il·lustres

La Chata arribava el 7 de juliol a bord del *Jaume I*. Els vapors *Formentera* i *Salinas* sortiren a rebre la visitant reial. La banda municipal «La Misericòrdia» actuà mentre baixava la comitiva, que era rebuda per Recared Jasso, batle de la ciutat. Els cotxes l'esperaven a la plaça de la Constitució per pujar a Dalt Vila, on visitarien la catedral i el museu arqueològic. A les portes del museu el seguici va ser rebut pel seu director, Carles Roman. D'allí marxaren cap a l'Ajuntament. *Diario de Ibiza* feia una exhaustiva relació de totes les dones que l'esperaven amb rams de flors i que ja havien esperat al moll. La llista les classificava entre *dames* (casades) i *senyoretetes* (fadrines). També l'esperaven parelles d'al·lots i al·lotes amb vestit de pagès. De Vila se n'anaren cap a Sant Antoni i d'allí continuaren viatge cap a ses Salines. A la tarda tocava ball pagès al passeig de s'Alamera, presidit pel monument a Vara de Rey, que havia estat inaugurat pel nebot de la infanta, Alfons XIII, nou anys abans.

Acabada la intensa jornada, i abans de partir, Isabel va fer lliurament de 500 pessetes al batle de la

ciutat per tal que fossin repartides entre els pobres. Dies després, Jasso rebria 400 pessetes més per entregar al batle de Sant Antoni i 300 per al de Formentera, de part de la infanta i amb el mateix objectiu.

Però Eivissa ja preparava l'arribada d'altres visitants: el comerç de Francesc Medina tenia a la venda banderes catalanes per rebre com calia la imminent excursió dels socis de l'Ateneu Enciclopèdic de Barcelona. Algunes de les persones que havien impulsat aquesta visita a l'illa varen ser el dibuixant Josep Costa Ferrer *Picarol* i el president de la Colònia Eivissenca a Barcelona, Manuel Verdera Riquer. Ràpidament es va crear la corresponent i inevitable comissió i es va obrir una subscripció popular per finançar el programa d'activitats. La petició anava dirigida a *las personas pudientes*. La resta, prou tenia a subsistir.

El dia abans de la seua arribada, *Diario de Ibiza* publicava un poema de benvinguda als socis de l'Ateneu Enciclopèdic i la Colònia Eivissenca de Barcelona, signat per Felip Curtoys:

*Eivissencs i catalans
formant colla d'amics, junts
vingueren a nostra terra:
¡que siguen molt benvinguts!
L'illa blanca, com li diu
un artista gran, sabut,
que és gloria de Catalunya
i d'Eivissa ben volgut
no desmentirà el renom
que l'aixecà tan amunt;
i els seus fills, tots agraïts,
sense que falti ningú,*

*davant un viatge que és prova
de sentiment lo més pur,
amb els braços oberts
rebran als nouvinguts.
¡Que som pobres i que ens falta
lo més important recurs!
Que més dona! És molt millor
un tros de pa sec, eixut,
que una coca ben pastada,
si per dintre no té suc
de sincera estimació
i voluntat al davant.
Lo que Iviça dona als hostes
del mig del cor surt
i el ciutadà, lo pagès
tot eivissenc, pren molt gust
acomplint lo sant deure
d'hospitalària virtut.
Noble exemple ens ofereix
la família de Pep Tur,
un pagès acomodat
que son llar té sobre el puig.
El pare prepara un llit
des que la nova ha sabut;
la muller arregla l'àpat,
bons pollastres i bescuit;
cuïta la filla a planxar
son vestit més tavellut,
i enganxa lo fill el carro
del que tira llustrós mul.
Està de festa tothom,
la gent de ca seva surt
i s'escolta a tot arreu
los vixques repetits,
saludant els viatgers
que a nostra terra han vingut.*

Arribaren a les 11.30 h del matí del dia de Sant Jaume, 25 de juliol, a bord del vapor *Vicente Salinas*, que atracà a les andanes del port, just davant la fonda «La Marina». Com que la mar estava molt picada es va anul·lar l'excursió a Santa Eulària. Tot i això, visitaren ses Sali-

nes, Jesús, el Museu Arqueològic... i a la nit assistiren a una funció al teatre Pereira. Una altra nit gaudiren d'una revetla amb traca al passeig de s'Alamera. Partiren el diumenge 27 de juliol.

Morts, ferits, epidèmies i malalties

La passa de pigota, que només a Palma s'havia emportat prop d'un centenar de persones, començava a minvar. Un nen d'uns 10 anys s'ofegava a la platja d'en Bossa. El seu pare es trobava pres per homicidi. Un altre havia estat atropellat per un carro. Un pescador s'havia suïcidat tirant-se murada avall per la zona del puig des Molins. Pel que contaven els qui el coneixien, tot i ser casat, havia caigut sota l'*embuixament* d'una dona de les que vivien per la coneguda zona de sa Torre.

Dos ferits per pedrades, un de Santa Gertrudis i l'altre de la ciutat, eren notícia, tot i que es tractava de fets habituals.

Protagonistes d'aquell any

Bartomeu de Roselló, exbatle de la ciutat, rebia furioses crítiques d'un tal Guillem Ramon per la seua defensa de les murades i l'oposició al seu enderrocament.

La premsa local es feia ressò d'un article publicat a l'*Heraldo Bolear* de Buenos Aires sobre el mestre Antoni Albert i Nieto, aleshores director de l'Acadèmia Politécnica i professor de Geografia i Història al Col·legi Municipal de Segona Ensenyança d'Eivissa, càtedra de la qual havia estat dues vegades destituït per qüestions polítiques.

Se celebrava a Barcelona el I Congrés de Metges de Llengua Catalana. Una de les resolucions preses en el congrés fou la creació de l'Associació General de Metges de Llengua Catalana.

El 10 de juliol naixia Salvador Espriu, qui amb els anys es convertiria en un gran poeta i mantendria una estreta relació literària i personal amb Marià Villangómez. Pocs setmanes després, el 3 d'agost, naixia a Palma Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Pocs anys han donat a la

Plaça de l'Ajuntament de Santa Eulària, on es va instal·lar el monument que recorda l'actuació del poble durant l'enfonsament del correu *Mallorca* el 17 de gener de 1913. Foto: Domingo Viñets. Arxiu d'Imatge i So Municipal d'Eivissa (AISME).

llengua catalana un grup de poetes tan important.

Eivissa i les altres illes

Els greuges que pateixen Eivissa i Formentera respecte d'altres llocs ja és un tema vell. La premsa local d'aquell any denunciava que l'Ajuntament de Maó havia rebut una subvenció de 1.000 pessetes del Ministeri de Governació per a la colònia escolar del municipi quan dos anys abans Eivissa també ho havia sol·licitat i ni tan sols havia rebut resposta.

El monument i la font

El divendres 15 d'agost, els periodistes mallorquins Josep Tous Lladó i Enric Vives Verger arribaven a Eivissa per fer entrega oficial del monument que s'havia d'instal·lar a la plaça de l'Ajuntament de Santa Eulària com a mostra de record i agraïment pel comportament del poble de la Vila durant el naufragi del vapor *Mallorca* a la zona coneguda com sa Llosa. Venien en representació de *La Última Hora*, diari mallorquí que havia pagat el monument, obra de l'escultor Joan Grauches. La inauguració i benedicció va tenir lloc el diumenge 17, exactament set mesos després de l'enfonsament del correu. Bartomeu Ramon Capmany, aleshores president de la Cambra

Agrícola, va pronunciar un discurs. L'acte va acabar amb un dinar a la casa d'Ignasi Riquer Llobet, aleshores president de la Diputació Provincial. Era el segon monument de l'illa, després del dedicat a Vara de Rey. El tercer ja estava en marxa i seria una realitat dos anys després: era l'obelisc dedicat als corsaris eivissencs. Al llarg de 1913 es continuaven organitzant rifes i altres activitats a fi de recaptar sous per finançar el monument.

Mentrestant, una altra millora arribava a Santa Eulària: la font pública. Ubicada a la plaça del poble, molt a prop del monument recentment inaugurat, havia de substituir el pou que subministrava aigua i que, situat prop de la mar, no reunia les condicions necessàries per a tal fi.

Els comerços

Tancava «El barato barcelonés», propietat d'Antoni Puig. Era un de tants comerços que omplien la plaça de la Constitució. Altres, com el de Josep Molas, oferien gènere de merceria. El de Francesc Medina, situat just davant l'església de Sant Elm, oferia teles, llanes, cotilles, bastons, etc. «La libertad», en el carrer del Bisbe Cardona, venia menjar –formatge de Menorca a 3 pessetes i mantega a 2'25 pessetes els 400 grams–, vaixelles, olles i tot tipus

Eivissencs i eivissenques posant al Rastrillo. Foto: F. Hernández; J. Tarrés Espinal. Impresa a Samsot i Missè Hnos. Principis del s. xx. Arxiu d'Imatge i So Municipal d'Eivissa (AISME).

d'escudellam. Altres botigues eren la de Josep Ferrer Cardona *Aniseta*, la de Marià Marí, la d'*E. Torres é Hijos* al passeig de Vara de Rey o la pastisseria de Vicent Serra *Tià*. El bar «La bohemia» venia vins i licors.

L'establiment d'Antoni Costa Cardona, ubicat en el número 3 del carrer de Castelar, també en el comercial barri de la Marina, oferia material funerari. Els *pobres de solemnitat* tenien la caixa gratis. A les primeries de setembre, l'establiment va patir un petit incendi que va ser sufocat gràcies a l'ajuda dels veïns. El forn de pa d'Antoni Riera Roig, que oferia servei a domicili, es trobava a la plaça de les Ferreries (actual plaça de Vila), a Dalt Vila.

La presó d'Eivissa i altres

El centre penitenciari de l'illa comptava per a l'any següent amb un pressupost de poc més de 7.000 pessetes que havien de cobrir els ajuntaments de les Pitiüses, de les quals la part més alta corresponia al de Vila i la més baixa al de Formentera.

A Itàlia, el rei Vittorio Emanuele indultava Giuseppe Ferrara, sicilià. Havia estat 50 anys a la presó. A Espanya, el tinent Pablo Giner, que

havia participat en una sublevació militar, sortia del penal després de romandre-hi trenta anys. En els dos casos, els *ressuscitats* quedaven espantats per les novetats tecnològiques: trens, cotxes, tramvies i telèfon eren desconeguts per ells. Mentrestant, dos condemnats a mort juraven ser innocents.

L'enllumenat públic i el port

Continuaven les reivindicacions per tal que Obres Públiques dotés la zona del moll d'enllumenat públic i continuaven produint-se les anècdotes amb les quals s'apuntalaven aquestes reclamacions. Una dona, Maria Planells, havia caigut a l'aigua per la manca d'il·luminació. De la Comandància de Marina sortiren Antoni Planells i Joan Besalduch, acompanyats per Antoni Arabí, i la pogueren treure de l'aigua. Els passatgers que embarcaven o desembarcaven de nits, havien de caminar a les palpentes. L'enginyer Joan Frontera enviava un pressupost per a l'enllumenat de la zona al Ministeri de Foment a partir de les dades facilitades per l'empresa *Eléctrica Ibicenca*, d'Abel Matutes.

Els emigrants

Els joves i no tan joves continuaven el camí de l'emigració i partien cap a Amèrica. Molts d'ells aconseguien obrir-s'hi camí. Altres tornaven després d'uns anys, amb els objectius aconseguits en alguns casos i en altres no. A Eivissa arribaven notícies d'alguns d'ells: Joan Guasch Ferrer havia creat a Buenos Aires una fàbrica de dolços i bes-cuits.

Les festes

El 8 de setembre se celebraven les festes de la parròquia de Jesús i la premsa local en va destacar que no s'hi va registrar cap fet desagradable tot i que s'hi produïren dos petits accidents amb els carros: els cavalls d'un d'aquests vehicles s'espantaren i una dona que l'ocupava es va tirar a terra i es va rompre un braç. En l'altre cas, va ser un dels vehicles, que va perdre una roda i va tombar.

Una tempesta

El 13 de setembre queia sobre Eivissa una forta tromba d'aigua. Els carrers de la Marina quedaven inundats.

El far d'en Pou, as Freus, va patir els estralls del mal temps. Feia poc que s'havia construït una casa per als torrers. Es trobava relativament apartada de la torre del far, al contrari que l'anterior habitatge, precisament per evitar el perill dels temporals. En aquesta ocasió saltaren sostre i parets. Els torrers i les seues famílies foren auxiliats pels tripulants d'un falutx que es trobava a sa Torreta.

Els salvadors, en bona hora, dels torrers i de les seues famílies varen ser el patró Ramon Ferrer Tur i els mariners Josep Costa i Josep Guasch.

Bans

Recared Jasso i Rosell publicava un ban dirigit als propietaris de cans. Entre d'altres consideracions que s'hi feien, prohibia el maltractament dels animals, la qual cosa ja dóna una idea de la situació de molts d'ells.

Des de fora arribava la notícia que dos anys després d'haver-se robat, era recuperat el quadre de *La Gioconda* i tornat al Museu del Louvre.

Mentrestant, ja es parlava de crear una associació per al turisme i l'esport. S'hauria d'esperar vint anys per al naixement del Foment del Turisme d'Eivissa i Formentera.

Ja ben entrada la tardor, les 96'30 pessetes que havien sobrat de les festes de Sant Joan eren repartides entre els pobres de la ciutat.

A final d'any deixava de publicar-se *El Heraldo de Ibiza*, per diferències entre la redacció i l'editor i administrador. Havia nascut el 4 d'agost de l'any anterior. I així, mentre els comerços de la ciutat s'omplien de torrons per al qui pogués comprar-los i les cases preparaven la salsa de Nadal, acabava l'any i la vida seguia, a poc a poc.

FANNY TUR RIERA ■